

Papp Petra

Az emberiség elleni bűncselekmény anyagi jogi szabályozásának története és hatályos rendelkezése¹

I. Bevezető gondolatok

A tanulmány az emberiség elleni bűncselekmény anyagi jogi szabályozásának történetét és hatályos rendelkezéseit igyekszik bemutatni.

Az emberiség elleni bűncselekmény a nemzetközi és a hazai jogi szabályozásban egyaránt relatíve fiatal deliktumnak tekinthető, annak okán, hogy jogi definiálására a második világháború után került sor.² Az, azonban nem világos, hogy az „emberiség elleni bűncselekmények” (*crimes contre l’humanité / crímenes de les a humanidad / Verbrechen gegen die Menschlichkeit / crimes against humanity*) kifejezést először milyen összefüggésben dolgozták ki. Egyes tudósok rámutatnak arra, hogy ezt a kifejezést (vagy nagyon hasonló kifejezéseket) már a tizenharmadik század végén és a tizenkilencedik század elején használták, különösen a rabszolgaság és a rabszolga-kereskedelem összefüggésében, valamint Afrikában az európai gyarmatosítással kapcsolatos atrocitások kapcsán és másutt is, mint például II. Lipót belga király által a kongói szabad államban elkövetett atrocitások folytán.³

Más tudósok rámutatnak arra⁴, hogy az emberiség elleni bűncselekmény terminológia eredete az 1915. évi francia, brit, orosz kormányok [az ún. szövetséges kormányok (*Allied governments*)] által kiadott közös deklarációra vezethető vissza⁵, amelyben az Ottomán Birodalmat kívánták felelősségre vonni az örmény lakosság mészárlása miatt⁶.

A nemzetközi jog implementálása a nemzeti jogba komoly fejlődésen ment át az elmúlt három évtizedben. Így az emberiség elleni bűncselekmények szabályozásának útja is göröngyös.⁷ Magyarországgal szemben fennálló nemzetközi kötelezettségek révén a

¹ PhD-hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Témavezető: Prof. Dr. Domokos Andrea.

Megbízott oktató, Károli Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Bűnügyi Tudományok Intézete.

² A nürnbergi törvényszék alapokmánya teremtette meg. Vö. 13. láb. Bővebben lásd a nürnbergi pert például Heydecker, Joe J. – Leeb, Johannes: *Der Nürnberger Prozeß*. Köln, Kiepenheuer & Witsch, 2015.

³ Lásd például Schabas, William: *Unimaginable Atrocities – Justice, Politics, and Rights at the War Crimes Tribunals*. Oxford, Oxford University Press, 2012, p. 51-53.

⁴ Lásd például Bassiouni, M. Cherif: *Crimes Against Humanity in International Criminal Law*. Hague, Kluwer Law International, 1999, p. 62.

⁵ „[...] mivel Törökország ilyen új bűncselekményeket követett el az emberiség és a civilizáció ellen, a szövetséges Kormányok nyilvánosan tudtára adják a Fenséges Portának, hogy személyes felelősséggel tartoznak majd ezen említett bűncselekményekért mindazon tagjai az ottomán kormánynak és ezek képviselői, akikről kiderül, hogy részük volt ezekben a mészárlásokban.” Ld. Geller Balázs József: *A nemzetközi büntetőjog*. In Belovics Ervin [et al.] – Busch Béla (szerk.): *Büntetőjog Általános Rész, Ötödik, hatályosított kiadás*. HVG-ORAC, Budapest, 2010b, 524. o.

⁶ Lásd erről részletesebben például Dadrian, Vahagn: *The History of the Armenian Genocide: Ethnic Conflict from the Balkans to Anatolia to the Caucasus*. New York, Berghan Books, 1995.

⁷ Bővebben lásd például Sári János: *A Népköztársaság Elnöki Tanácsa*. In Schmidt Péter (szerk.): *Magyar alkotmányjog*. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1976. Kukorrel István – Takács Imre: *A magyar alkotmány története. Az alkotmányosrendszerváltozás jellemzői*. In Kukorrel István (szerk.): *Alkotmánytan I. Osiris*, Budapest, 2003. Sulyok Gábor: *A nemzetközi jog és a belső jog viszonya: a fontosabb elméletek és a hazai gyakorlat*. In Leviatán, Tom. 3., 2005. LammVanda: *Megjegyzések a hazai jogrendszeréről*.

büntetőjogban is elismert a nemzetközi jog jogforrási szerepe [Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) Q cikk]. Noha, ez nem mindig volt így, hiszen a nemzetközi jog és a belső jog viszonyának szabályozása, másképpen megközelítve, a nemzetközi kötelezettségek államon belüli érvénye és hatálya, a magyar alkotmányfejlődésében mindvégig háttérbe szorult, negligáltatott.⁸ Jelenleg az Alaptörvény Q) cikke rendezte ezt a kérdést.

A 2012. évi C. törvény, az ún. új Büntető Törvénykönyv (a továbbiakban: új Btk.) és a Nemzetközi Büntetőbíróság alapító okmányában (más néven, a továbbiakban: Római Statútum) az emberiesség elleni bűncselekményekre vonatkozó rendelkezései összhangba kerültek. Így megállapítható egyrészt az, hogy a magyar büntetőjog történetében először került szabályozásra önálló deliktumként az emberiesség elleni bűncselekmény (új Btk. 143. §), illetőleg az is, hogy a magyar büntetőjogi kódex összhangba került Magyarország nemzetközi kötelezettségeivel. A megoldás csupán látszólagos, ugyanis ennek ellenére további problémákat okoz(hat)⁹ az, hogy Magyarország jelenleg még mindig nem építette be formálisan a jogrendszerébe, azaz törvénnyel nem hirdette ki a Római Statútumot. A szokásjog alapján természetesen a magyar jogrendszer részét képezik nemzetközi bűncselekményi tényállások¹⁰, illetve számos Magyarország által kihirdetett nemzetközi egyezmény is tartalmaz kapcsolódó rendelkezéseket¹¹, de ez nem mentesíti a jogalkotót a kihirdetés kötelezettségétől¹².

II. Az emberiesség elleni bűncselekmény nemzetközi szintű szabályozása

II.1. A kezdetek

Az emberiesség elleni bűncselekmény *terminus technicus*-át 1945-ben a nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék (*International Military Tribunal at Nuremberg*) alapokmánya teremtette.¹³ A Statútumának 6. cikk c) pontja fogalmazta meg első ízben az

In Szentpéteri József – Teplán István – Vizi E. Szilveszter (szerk.): Előmunkálatok a társadalmi párbeszédhez. Gazdasági és Szociális Tanács, Budapest, 2006. Sulyok Gábor: Visszatérés a nemzetközi jog és a belső jog viszonyának alaptörvényi szabályozása, 18–19. o. In Jog – Állam – Politika, 2012/4. szám. <https://dfk-online.sze.hu/images/J%C3%81P/2012/4/sulyok.pdf> (Letöltve: 2020. 10. 01.) Molnár Tamás: A nemzetközi jog és a magyar jog viszonya. In Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia, (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: Bodnár Eszter, Jakab András), 2018. <http://ijoten.hu/szocikk/a-nemzetkozi-jog-es-a-magyar-jog-viszonya> (2020. 10. 02.)

⁸ Bodnár László: A nemzetközi jog magyar jogrendszerbeli helyének alkotmányos szabályozásáról, 20. o. In Acta Universitatis Szegediensis Acta Juridica et Politica, Tomus XLVII. Fasciculus 10., 1996. http://acta.bibl.u-szeged.hu/6820/1/juridpol_047_019-036.pdf (2020. 10. 01.).

⁹ „A Római Statútum kihirdetésének akadályozása és halogatása nyomán olyan jogrendszerbeli koherenzavarok álltak elő, amelyek a Nemzetközi Büntetőbírósággal való napi, jogsegélyügyi természetű együttműködést veszélyeztetik, különös tekintettel arra, hogy a büntető törvénykönyvnek és a büntetőeljárásról szóló törvénynek számos olyan cikke van, amely 'a nemzetközi büntetőbíróság alapokmányát kihirdető, illetve alapokmányából fakadó kötelezettségek végrehajtásáról szóló törvény' előírásaitól tesz függővé bizonyos intézményeket, bizonyos lépéseket.” Ld. Kovács Péter: Miért nincs még kihirdetve a Római Statútum? Gondolatok a Római Statútum és az Alaptörvény összeegyeztethetőségének egyszerűségről, 69. o. In Állam- és Jogtudomány, 2019/1. szám. <https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2019-01-KOVACS.pdf> (2019. 11. 06.)

¹⁰ Lásd erről részletesebben például Hoffmann Tamás: A nemzetközi szokásjog szerepe a magyar büntetőbíróságok joggyakorlatának tükrében. In Jogelméleti Szemle 2011/4. http://jesz.ajk.elte.hu/hoffmann48.html#_edn1 (2020. 11. 01.)

¹¹ Lásd például 1955. évi 16. törvényerejű rendeletet a népirtás büntetvének megelőzése és megbüntetése tárgyában 1948. évi december 9. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.

¹² Kovács 2019: 71. o.

¹³ IMT Charter Article 1., 6. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.2_Charter%20of%20IMT%201945.pdf (2020. 10. 03.)

emberiesség elleni bűncselekményét¹⁴:

„[...] emberölés, kiirtás, rabszolgaságba taszítás, kitelepítés, vagy más, a polgári lakosság ellen elkövetett embertelen cselekmények a háború alatti vagy előtti időszakban; vagy politikai, faji vagy vallási alapon való üldözés a törvényszék hatáskörébe tartozó bármelyik cselekménnyel kapcsolatban, függetlenül attól, hogy az elkövetés országának törvényei szerint miként értékelendő.”¹⁵

Ezt a definíciót használta a többi nemzetközi büntetőbíróság is. Kezdetben a tokiói Nemzetközi Katonai Törvényszék (*International Military Tribunal for the Far East*)¹⁶, majd a Németországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság 10. sz. rendelete is,¹⁷ mely alapján, a szövetségesek a saját megszállt zónáikban emeltek vádat a németekkel szemben. Végül a Jugoszláv-törvényszék (*International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia*)¹⁸, a Ruanda-törvényszék (*International Criminal Tribunal for Rwanda*)¹⁹, a Nemzetközi Büntetőbíróság (*International Criminal Court*)²⁰, valamint a hibrid bíróságok is, például a Sierra Leone Különleges Bíróság (*Special Court for Sierra Leone*)²¹ és a kambodzsai bíróság (*Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia*)^{22, 23}

¹⁴ A definíció megalkotásának kifejezett szándéka a náci háborús bűnösök felelősségre vonhatósága. Ld. Domokos Andrea: Nemzetközi büntetőbíráskodás eszméje. In Jog és Állam 7., Bűnügyi Oktatók Országos Találkozója (BOT) – 2004. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2005, 25. o.; Hoffmann Tamás: Nemzetközi büntetőjog. In Kende Tamás [et al.]: Nemzetközi jog. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 551. o.

¹⁵ Bassiouni, M. Cherif: Emberiesség elleni bűncselekmények. In Gutman, Roy – Rieff, David (szerk.) [ford. Lattmann Tamás – Süli István]: Háborús Bűnök. Zrínyi, Budapest, 2002, 104. o.

¹⁶ IMTFC Charter Article 1., 5. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocity-crimes/Doc.3_1946%20Tokyo%20Charter.pdf (2020. 10. 03.)

¹⁷ Bassiouni, M. Cherif: Crimes Against Humanity: Historical Evolution and Contemporary Application. Cambridge University Press, New York, 2011, p. xxxi.

¹⁸ ENSZ BT. 827. számú határozat. [https://undocs.org/S/RES/877\(1993\)](https://undocs.org/S/RES/877(1993)) (2020. 10. 02.)

Magyarország az 1996. évi XXXIX. törvénnyel ültette be a belső jogba az alapokmányát.

A törvényszék 2017-ben befejezte működését, amely az egykori Jugoszlávia területén 1991 óta elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekményekért felelős személyek megbüntetésére jött létre. Ld. CRS Report for Congress, April 23, 1998, pp. 1-2. <https://fas.org/sgp/crs/row/96-404.pdf> (2020. 10. 06.); Domokos: i. m. 23. o.; UN ICTY, 2017. <https://www.icty.org/en/press/icty-marks-official-closure-with-moving-ceremony-in-the-hague> (2020. 10. 06.)

¹⁹ ENSZ BT. 955. számú határozat. [https://undocs.org/S/RES/891\(1993\)](https://undocs.org/S/RES/891(1993)) (2020. 10. 02.)

Magyarország az alapokmányát az 1999. évi CI. törvénnyel ültette be a belső jogba.

Az első népirtás tárgyában született elmarasztaló ítéletre 1998-ban került sor, amikor Jean Paul Akayesu (ICTR-96-4-T) vonta felelősségre tetteiért. Ld. ICTR, Prosecutor v. Jean-Paul Akayesu, Judgment, 23 Nov. 2001, Case No. ICTR-96-4-T. <https://unictr.irmct.org/en/cases/ict-96-4> (2020. 10. 02.)

A törvényszék 2015 végén bezárt. Ld. Biedermann Zsuzsanna: A ruandai népirtás, 75-77. o. In Afrika Tanulmányok folyóirat, VII. évf., 2013/2. szám. http://real.mtak.hu/9153/1/03_biedermann.pdf (2020. 10. 04.)

²⁰ ICC Article 1. Ld. <https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/add16852-ace9-4757-abe7-9cdc7cf02886/283503/romestatutengl.pdf> (2020. 10. 09.)

Bassiouni, M. Cherif: Negotiating the Treaty of Rome on the Establishment of an International Criminal Court, pp. 443-460. In Cornell International Law Journal, 1999, Vol. 32: Iss. 3, Article 3. <http://scholarship.law.cornell.edu/cilj/vol32/iss3/3> (2020. 10. 06.);

Wiener A. Imre – Ligeti Katalin: Hungarian Report on the International Criminal Court, p. 263. In Acta Juridica Hungarica, 2002, Vol. 43., Iss. 3-4. <http://real.mtak.hu/46907/1/ajur.43.2002.3-4.5.pdf> (2020. 10. 02.)

²¹ ENSZ BT 1315. sz. határozat. [https://undocs.org/S/RES/1385\(2001\)](https://undocs.org/S/RES/1385(2001)) (2020. 10. 02.)

Bővebben lásd például Kovács Péter: Nemzetközi büntetőbíráskodás, [64]-[67] bekezdések. In Jakab András – Fekete Balázs (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Nemzetközi jog rovat, rovatszerkesztő: Sulyok Gábor), 2018. <http://ijoten.hu/szocikk/nemzetkozi-buntetobiraskodas> (2020. 10. 06.)

²² ECCC Article 1., 2. https://www.eccc.gov.kh/sites/default/files/legal-documents/KR_Law_as_amended_27_Oct_2004_Eng.pdf (2020. 10. 09.); Bassiouni 2011: pp. 255-256.; Kovács 2018: [68]-[70] bekezdések.

²³ Bassiouni 2011: p.

A tokiói törvényszék statútumának az 5. cikk c) pontja szól az emberiség elleni bűncselekményről. A nürnbergi törvényszék alapokmányához hasonlítva, két eltérés található. Az első az, hogy a tokiói-törvényszék alapító okiratában foglalt cselekmények minden esetben a béke ellen irányuló bűncselekményeknek számítanak.²⁴ A 6. cikk kimondja továbbá, hogy sem a vádlott hivatali beosztása, sem parancsra végrehajtott cselekedet nem mentesít a büntetőjogi felelősség alól, legfeljebb enyhítő körülménynek számít, ha az igazságosság úgy kívánja („*if justice requires*”),²⁵ amely összhangban áll a nürnbergi elvekkel. A második eltérés az alapcselekmények között található, „*a vallási alapon történő üldözés*” nem szerepelt köztük.²⁶

A Jugoszláv-törvényszék statútumának 5. cikke határozta meg az emberiség elleni bűncselekményre vonatkozó rendelkezéseket, miszerint:

„a Nemzetközi Törvényszék jogosult arra, hogy eljárást folytasson olyan személyek ellen, akik felelősek a következő, nemzetközi vagy belső, fegyveres konfliktus során elkövetett, a polgári lakosság ellen irányuló bűncselekményekért:

- a) emberölés,*
- b) kiirtás,*
- c) leigázás,*
- d) kitoloncolás,*
- e) bebörtönzés,*
- f) kínzás,*
- g) nemi erőszak,*
- h) politikai,*
- faji vallási alapon való üldözés,*
- i) egyéb embertelen cselekmények.”²⁷*

Az idézett rendelkezés tartalmilag közel állónak látszik a nürnbergi-törvényszék statútumának 6. cikk c) pontjában foglaltakkal, viszont a Jugoszláv-törvényszék statútuma a „*fegyveres összeütközés során történő elkövetettséget*” tekinti az emberiség elleni bűncselekmény konstitutív feltételének. Célszerű megjegyezni, hogy a Jugoszláv-törvényszék gyakorlatában annyit jelent a „*fegyveres összeütközés*”²⁸ *során elkövettség*”, hogy a bűncselekmény elkövetésének időpontjában és helyén a fegyveres konfliktus fennállt, a bűncselekmény és a konfliktus között semmilyen kapcsolat nem szükséges.

A Jugoszláv-törvényszék Fellebbviteli Tanácsa a Tadić-ügyben tett megállapítása szerint:

„[...] a nemzetközi szokásjog immáron kikristályosodott szabálya az, hogy az emberiség elleni bűncselekmények tényállásszerűsége sem nemzetközi, sem pedig nemzetközi fegyveres összeütközéshez nem kíván meg semminemű kapcsolódást. [...] A Statútum szövegezésekor a Biztonsági Tanács e bűncselekményi kör kereteit szükségtelenül szűkebbre vonta ahhoz képest, hogy a nemzetközi szokásjog szerint ez miként alakulna.”²⁹

²⁴ Gellér Balázs József: Nemzetközi büntetőjog Magyarországon, Adalékok egy vitához, (Egyes jellemzők leírása és diagnózis kísérlet). Tullius, Budapest, 2010a, 32. o.

²⁵ Gellér 2010b: 529. o.

²⁶ Gellér 2010a: 33. o.

²⁷ 1996. évi XXXIX. törvény, 5. cikk.

²⁸ A nemzetközi jog a háború fogalmát soha nem határozta meg. Ld. Valki László: Háború, erőszak, agresszió. In Kende Tamás [et al.]: Nemzetközi jog. Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 720. o. A nemzetközi jog ehelyütt a fegyveres összeütközés/konfliktus fogalmát használja. Ld. Greenwood, Christopher: The Concept of War in Modern International Law, p. 283. In International and Comparative Law Quarterly, 1987, vol. 36.; M. Nyitrai Péter: Nemzetközi és európai büntetőjog. Osiris, Budapest, 2006, 176. o.

²⁹ ICTY, Prosecutor v. Tadić, Appeals Chamber Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 2 Oct 1995, Case No.IT-94-1., par.141. Ld. <https://www.icty.org/case/tadic/4,2016-6-9>. (2020. 10.

Tehát, a helyes értelmezés szerint a Jugoszláv-törvényszék *stricto sensu* semmilyen kapcsolódást nem kíván meg az emberiség elleni bűncselekmények és a (nemzetközi) fegyveres összeütközés között,³⁰ ugyanakkor utóbbi fennállta objektíve mégis szükséges büntetőjogi felelősség megállapíthatóságához.

Kiemelendő a Nikolić-ügy, amely során a Jugoszláv-törvényszék Elsőfokú Tanácsa körvonalazta az emberiség elleni bűncselekmények alapvető jellemzőit.

E sajátosságok a következők:

- i) e deliktumoknak a polgári lakosság meghatározott csoportja ellen kell irányulniuk;
- ii) a cselekményeknek bizonyos mértékig szervezettnek és módszeresen elkövetettnek kell lenniük;
- iii) a cselekményeknek nem szükséges ugyan nemzeti szinten kialakult politikai irányvonalhoz kapcsolódniuk, azonban nem is valósulhatnak meg pusztán néhány egyén elszigetelt aktusa eredményeképpen.³¹

Ezen terminológiai megközelítés köszön vissza a Mrkic, Radic és Veselin Slijvancanin-ügyben is.³²

A Jugoszláv-törvényszék alapokmánya kibővítette az alapcselekmények körét a nemi erőszakkal és a kínzással. A Jugoszláv-törvényszék Elsőfokú Tanácsa arra is rámutatott, hogy az emberiség elleni bűncselekmények és a háborús bűncselekmények között jelentős átfedések mutatkozhatnak,³³ ámde az emberiség elleni bűncselekmények elkövethetők békeidőben is, ellenben a háborús bűncselekményekkel, amelyek kifejezetten a háború idején követhetők el.³⁴

A Ruanda-törvényszék Statútuma 3. cikkében foglaltak szerint: „*a Ruandai Nemzetközi Törvényszék jogosult arra, hogy eljárást folytasson a következő bűncselekményekért felelős személyek ellen, ha azokat a polgári lakosság ellen széles körű és szisztematikus támadás során követték el, nemzeti, politikai, népi, faji vagy vallási alapon:*

- a) emberölés;
- b) kiirtás;
- c) leigázás;
- d) kitoloncolás;
- e) bebörtönzés;
- f) kínzás; g) erőszakos közösülés;
- h) politikai, faji vagy vallási alapon történő üldözés;
- i) egyéb embertelen cselekmények.”³⁵

E megfogalmazás annyiban tér el a Jugoszláv-törvényszék statútumának 5. cikk c) pontjában foglaltaktól, hogy az elkövetéskor nem kell fennállnia a fegyveres összeütközésnek.

02.); Beresford, Stuart: The International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia: the First Four Years, p. 565. In Otago Law Review, 1999, Vol. 9, No. 3. <http://www.nzlii.org/nz/journals/OtaLawRw/1999/7.html> (2020. 10. 31.)

³⁰ A hangsúly azon van, hogy a tényállás hivatkozássá vált a nem államközi konfliktusokban: „[...] *What is inhumane, and consequently proscribed, in international wars cannot but be inhumane and inadmissible in civil strife.*” Ld. ICTY, The Prosecutor v. Duško Tadić aka “Dule”, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, Appeals Chamber, 2 October 1995, Case No. IT-94-1-AR72, par.119. <https://www.icty.org/x/cases/tadic/acdec/en/51002.htm> (2020. 10. 31.) Ld. még részletesebben: https://ihl-databases.icrc.org/customary-ihl/eng/docs/v1_rul_rule70#Fn_3460CD3C_00022 (2020. 10. 31.)

³¹ ICTY, Prosecutor v. Nikolić, Review of the Indictment pursuant to Rule 61, 20 Oct 1995, Case No.IT-95-2-R61., par.26. https://www.icty.org/en/case/dragan_nikolic#acjug (2020. 10. 02.)

³² ICTY, Prosecutor v. Mrkic, Radic, Veselin Slijvancanin, Review of the Indictment pursuant to Rule 61, 3 April 1996, Case No.IT-95-13-R61., par.30.; Ld. még részletesebben <https://www.icty.org/x/cases/mrksic/tjug/en/070927.pdf> (2020. 10. 31.) M. Nyitrai: i. m. 189. o.

³³ M. Nyitrai: i. m. 190. o.

³⁴ Bassiouni 2002: 105. o.

³⁵ 1999. évi CI. törvény, art. 3.

Tényállási elem a diszkriminatív – nemzeti, politikai, etnikai, faji vagy vallási – alap, illetve a polgári lakosság elleni széleskörű vagy módszeres támadás, amely a Jugoszláv-törvényszék gyakorlatában is tényállási elem, annak ellenére, hogy alapokmányában nem jelenik meg, azonban nem szabja az emberiség elleni bűncselekmények megvalósulása feltételének, hogy a tényállásszerű magatartásokat diszkriminatív alapon kövessék el.³⁶

II.2. Napjainkban

A Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának (más néven: Római Statútum³⁷) alkalmazásában az emberiség elleni bűncselekményen bármelyik következő cselekmény értendő, amelyet a polgári lakosság elleni széles körű vagy módszeres támadás részeként, a támadásról tudva követnek el:

- a) szándékos emberölés;
- b) kiirtás;
- c) rabszolgaságba taszítás;
- d) a lakosság áttelepítése vagy erőszakos elhurcolása;
- e) bebörtönzés vagy a fizikai szabadság elvonásának más súlyos formája, a nemzetközi jog alapvető rendelkezéseinek megsértésével;
- f) kínzás;
- g) erőszakos közösülés, nemi rabszolgaságban tartás, prostitúcióra kényszerítés, kényszersterilizálás vagy a nemi erőszak bármely más, hasonlóan súlyos formája;
- h) bármely meghatározható csoport vagy közösség üldözése a 3. bekezdésben meghatározott politikai, faji, nemzeti, etnikai, kulturális, vallási, nemi vagy más, a nemzetközi jog által egyetemesen tiltott egyéb ismérv alapján, a jelen bekezdésben írt bármely cselekménnyel vagy a Bíróság joghatósága alá tartozó bármely más bűntettel kapcsolatban;
- i) személyek erőszakos eltüntetése;
- j) az apartheid büntette;
- k) más, hasonló jellegű, szándékosan nagy szenvedést, illetve a testi épség vagy a testi, lelki, egészség elleni súlyos sérelmet okozó embertelen cselekmények.

A Római Statútum 7. cikk 2. pontja az alábbi értelmező rendelkezéseket fűz az egyes elkövetési magatartásokhoz.

A polgári lakosság elleni támadás olyan magatartást jelent, amely magában foglalja a fentebb írt cselekmények polgári lakosság elleni sorozatos elkövetését, azon állam vagy szervezet politikájának végrehajtása vagy elősegítése érdekében, amelynek célja az ilyen támadás.

A kiirtás alatt értendő különösen olyan életfeltételek szándékos előidézése, többek között a táplálékhoz és a gyógyszerhez jutás lehetőségétől való megfosztás, amely a népesség egy részének pusztulását okozhatja.

A rabszolgaságba taszítás egy személy fölötti tulajdonjoghoz kapcsolódó valamelyik vagy valamennyi jogosítvány gyakorlását jelenti, köztük e jogosítványoknak az emberkereskedelemben való gyakorlását, különösen nők és a gyermekek tekintetében.

A lakosság áttelepítése vagy erőszakos elhurcolása elűzés vagy más kényszerítő

³⁶ Sántha Ferenc: Az emberiség elleni bűncselekmények, 56. o. In Miskolci Jogi Szemle, 2008/1. szám.; Papp Petra: Emberiség vagy emberiség? Az emberiség elleni bűncselekmények nemzetközi és magyar jogi szabályozása, 417. o. In Nagy Péter – Wiedemann János (szerk.): Tudományos eredmények – hallgatói TDK dolgozatok 2018-2019. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest, 2019, Acta Iuvenum Carolensia XI.

³⁷ Vö. 20. láb.

intézkedés által érintett személyeknek erőszakos áthelyezését jelenti a nemzetközi jogban elfogadott indokok nélkül olyan területről, amelyen jogosan tartózkodnak.

A kínzás őrizetben vagy a vádlott ellenőrzése alatt lévő személynek szándékosan súlyos testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés okozását jelenti; nem minősül kínzásnak csupán a jogszerű büntetésekkel járó vagy azok által okozott fájdalom vagy szenvedés.

A kényszerterhesség, az erőszakkal teherbe ejtett nő jogellenes fogva tartását jelenti, a népesség etnikai összetételének megváltoztatása vagy más súlyos nemzetközi jogsértés elkövetésének szándékával. Ez a meghatározás semmiképpen nem értelmezhető úgy, mint amely érinti a terhességre vonatkozó nemzeti joggyakorlatot.

Az apartheid bűntette: az első bekezdésben meghatározottakhoz hasonló embertelen cselekményeket jelent, amelyeket a módszeres elnyomás és egy faji csoport bármely más faji csoport vagy csoportok fölötti uralmának intézményesített rendszerében követnek el, a rendszer fenntartásának szándékával.

A személyek erőszakos eltüntetése: személyeknek valamely állam vagy politikai szervezet által, illetőleg ezen állam vagy szervezet felhatalmazásával, támogatásával vagy hozzájárulásával történő letartóztatását, fogva tartását vagy elrablását jelenti, amely később nem ismeri el, hogy ezeket a személyeket szabadságuktól megfosztotta, vagy megtagadja, hogy sorsukról, tartózkodási helyükről tájékoztatást adjon, azzal a szándékkal, hogy hosszabb időre elvonja tőlük a jog által biztosított védelmet.

A Nemzetközi Büntetőbíróságot az *emberiség* elleni bűncselekmények (így az *emberiség* elleni bűncselekmény esetén is) értelmezésében és alkalmazásában segíti a *Bűncselekmények tényállási elemei (Elements of Crimes)* c. dokumentum. Ezen túlmenően a bíróság a Statútum 21. cikke értelmében jogalkalmazó tevékenysége során figyelembe vehet ún. külső forrásokat is, így például a nemzetközi bűncselekmények inkriminációját vállaló nemzetközi egyezményeket,³⁸ vagy a nemzeti szabályokból levezetett általános jogelveket.³⁹

III. Az emberiség elleni bűncselekmények magyar jogi interpretációja és implementálása

A második világháború után a magyar büntetőjog első teljes kodifikációjára az 1961. évi V. tv. elfogadásával került sor.⁴⁰ Így a Btk. külön fejezetben kodifikálta a nemzetközi jog alapján üldözendő bűncselekményeket béke és emberiség elleni bűntettek elnevezéssel,⁴¹ amely magában foglalta a béke elleni bűncselekményeket, háborús bűncselekményeket és a

³⁸ Pl. ENSZ keretében 1984-ben kidolgozott kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény. Ld. <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cat.aspx> (2020. 10. 02.)

³⁹ ICC, Rome Statute Article 21.: „[...] (a) *In the first place, this Statute, Elements of Crimes and its Rules of Procedure and Evidence; (b) In the second place, where appropriate, applicable treaties and the principles and rules of international law, including the established principles of the international law of armed conflict; (c) Failing that, general principles of law derived by the Court from national laws of legal systems of the world including, as appropriate, the national laws of States that would normally exercise jurisdiction over the crime, provided that those principles are not inconsistent with this Statute and with international law and internationally recognized norms and standards.*” Vö. 20. láb.

⁴⁰ Nagy Ferenc: Alapvetések. In Belovics Ervin – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. Általános rész, Harmadik, hatályosított kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2015, 36-37. o.; Blaskó Béla: Magyar Büntetőjog, Általános rész, Negyedik, átdolgozott és bővített kiadás. Rejtjel, Budapest-Debrecen, 2010, 64-65. o.

⁴¹ 1994-ig létezett a nemzetközi jogban az emberiség békéje és biztonsága elleni cselekmények (Code of Crimes Against the Peace and Security of Mankind) kategóriája, ám ezt követően az ENSZ Nemzetközi Jogi Bizottsága (párhuzamosan a Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának kodifikálásával) immáron egyértelműen az emberiség elleni bűncselekmények (crimes against humanity) kategóriáját használja. Ld. Szemesi Sándor: A Nemzetközi Büntetőbíróság intézménye a nemzetközi jogban. In Jogelméleti Szemle, 2006/2. szám http://jesz.ajk.elte.hu/2006_2.html (2020. 11. 01.)

népirtás bűncselekményét, de az emberiség elleni bűncselekmények *sui generis* tényállásait nem.⁴²

Ugyanezt a megközelítést követte az 1978. évi IV. tv. a Büntető Törvénykönyvről, amely ugyancsak az emberiség elleni bűncselekmények elnevezést viselő XI. fejezetében szabályozta a nemzetközi bűncselekményeket. A XI. fejezet két cím alá sorolta be a különböző nemzetközi jogi eredetű bűncselekményeket: az I. „*A béke elleni bűncselekmények*” elnevezésű cím tartalmazta a háborús uszítást (153. §), a tiltott toborzást (154. §), a népirtást (155. §) és az apartheid bűncselekményt (157. §).⁴³ Tehát, ez a cím gyűjtőkategóriaként funkcionált, hiszen elnevezése magában foglalta a népirtást és egy specifikus emberiség elleni bűncselekményt, az apartheidet is. A II. „*A háborús bűncselekmények*” elnevezésű cím ugyanakkor kizárólag a nemzetközi humanitárius jog által tiltott tényállásokat tartalmazott.

A magyar büntetőjogi szabályozás tehát egészen az új Btk. elfogadásáig *egyáltalán nem* ismerte az *emberiség* elleni bűncselekmények kategóriáját, ugyanakkor *emberiség* elleni bűncselekmények elnevezéssel utalt a nemzetközi jogi eredetű bűncselekményekre. Mivel a jogi szakirodalom egy része ezt a kategóriát emberiség elleni bűncselekmény elnevezéssel fordította,⁴⁴ ebből a szabályozási hiányosságból, ami összekapcsolódott a Btk. XI. fejezetének félrevezető elnevezésével, súlyos jogalkalmazási problémák fakadtak. A terminológiai vita az eredeti angol, illetve francia kifejezés kétértelműségéből, illetve a mögötte álló eltérő szabályozási megközelítésből fakad. A *crimes against humanity / crimes contre l'humanité / crímenes de les a humanidad / Verbrechen gegen die Menschlichkeit* kifejezés⁴⁵ valóban fordítható akár az emberiség (emberségesség), akár az egész emberiség elleni bűncselekménynek.⁴⁶

Nagy Károly és Kussbach Erich álláspontja szerint a magyar nyelvben az *emberiség* elleni bűncselekmények elnevezés használata az indokolt,⁴⁷ mivel e bűncselekménycsoport az egyike a nemzetközi jogi bűncselekmények körének, amelyek mindegyikének jogi tárgya az emberiség.⁴⁸

A tényállások a polgári lakosság elleni embertelen cselekmények kriminalizálására jöttek létre, így tehát az emberiség elleni bűncselekmények fordítás mindenképpen pontosabbnak tűnik.⁴⁹ Az emberiség elleni bűncselekményeket gyűjtőkategória, e fogalmi

⁴² A Btá. tartalmazta a 138. §-ában a nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport elleni büntett elkövetési tényállását, ami átfedést mutat az emberiség elleni bűncselekményekkel.

⁴³ A Btá. 156. §-ában egészen az 1996. évi XVII. törvény elfogadásáig ez alá a cím alá tartozott a nemzeti, népi, faji vagy vallási csoport elleni bűncselekmény is, azonban ez a bűncselekmény nem a nemzetközi jogból eredt, így nehezen volt indokolható a XI. fejezetbe való besorolása. A Legfelsőbb Bíróság a BH 1994/299. sz. döntésében azt az álláspontot fogadta el, hogy az ilyen cselekmények nem minősülnek emberiség elleni bűncselekménynek, hanem ezeket aljas indokból elkövetett testi sértésnek vagy garázdaságnak kell minősíteni. Erre való tekintettel a jogalkotó hatályon kívül helyezte az A Btá. 156. §-át és 174/B. §-ként a XII. fejezetbe iktatta a nemzeti, etnikai, faji vagy vallási csoport tagja elleni erőszak büntetettének tényállását.

⁴⁴ Lásd pl. Kovács Péter: Nemzetközi jog. Osiris, Budapest, 2011, 359. o.

⁴⁵ 2011-ben a magyar joganyag *hét* különböző elnevezést használt a deliktum megnevezésére. Ld. Molnár Gábor Miklós: Az emberiség elleni bűncselekmények. In Busch Béla (szerk.): Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II., Különös rész, Ötödik, hatályosított kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2016, 23. o.

⁴⁶ Hoffmann Tamás: Az emberiség elleni bűncselekmények nemzetközi és magyar jogi szabályozása, 47. o. In Állam- és Jogtudomány, LVIII. évf., 2017/1. szám. <https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2017-01-Hoffmann.pdf> (2020. 10. 01.)

⁴⁷ Hornyák Szabolcs is ezt az álláspontot képviseli. Ld. Hornyák Szabolcs: Az emberiség elleni bűncselekmények. In Tóth Mihály – Nagy Zoltán: Magyar Büntetőjog, Különös Rész. Osiris, Budapest, 2014, 20. o.

⁴⁸ Nagy Károly: Nemzetközi jog. Püski, Budapest, 1999, 654. o.; Kussbach Erik: Nemzetközi és európai büntetőjog. Szent István Társulat, Budapest, 2005, 154-155. o.

⁴⁹ Már a párizsi békeszerződést kihirdető 1947. évi XVIII. törvény az emberiség elleni bűncselekmény kifejezést használta, ugyanakkor a Jugoszlávia Törvényszék Statútumát implementáló 1996. évi XXXIX.

terrénüm része az emberiség elleni bűntettek.⁵⁰

A jogalkotó az új Btk.-ban feloldotta ezt a problémát, megalkotta az emberiség elleni bűncselekményekről szóló fejezetet (XIII. fejezet), majd az azt követő fejezetben szerepelnek a háborús bűncselekmények (XIV. fejezet).

III.1. Az emberiség elleni bűncselekmény az új Btk.-ban

A Btk. 143. §-a tartalmazza az emberiség elleni bűncselekmény törvényi tényállását, mely átfedést mutat a Római Statútum 7. cikkével.⁵¹ Az emberiség elleni bűncselekmény védendő jogi tárgya tág értelemben az emberiség.⁵² Szűk értelemben pedig valamely állam lakossága, illetve annak egy része.⁵³ Különböző büntetendő cselekményekkel valósulhat meg a lakosság elleni támadás. Valamennyi közös eleme, hogy azok abban az esetben valósulhatnak meg, ha az elkövetési magatartást a lakosság elleni átfogó vagy módszeres támadás részeként valósítják meg.⁵⁴ Az átfogó és módszeres támadás azonban nem jelenti azt, hogy a Btk. értelmező rendelkezésében meghatározott háborúnak⁵⁵ kell fennállnia. Abban az esetben, ha háború áll fenn, akkor a Btk. XIV. háborús bűncselekmények fejezetében meghatározott bűncselekmény megállapításának van helye.

A bűncselekmény passzív alanya a lakosság,⁵⁶ vagy annak egy része, illetőleg tagja, nemre, életkorra, származásra, állampolgárságra tekintet nélkül.⁵⁷ Az (1) bekezdés h) pontja szerint csoporton politikai, nemzeti, etnikai, kulturális, vallási, nemi vagy bármely más ismérv alapján együvé tartozó, vagy magukat együvé tartozónak valló személyek összességét értjük. A csoporthoz tartozás azt is feltételezi, hogy a csoport tagjai ténylegesen azonos földrajzilag körülhatárolt helyen élnek, laknak, együtt képezik a lakosságot vagy annak egy részét. A cselekmény gyakran járhat együtt területszerző érdekek érvényesítésével.⁵⁸

A bűncselekmény elkövetési magatartásait a jogalkotó nyolc pontban sorolta fel.

1) Eszerint ilyennek tekintendő az emberölés. A törvény indokolása szerint itt a Btk. 160. §-a szerinti emberölés értendő, aszerint minősülő magatartás.⁵⁹

2) A második elkövetési magatartás a *pusztulással fenyegető életkörülmények közé kényszerítés*. Ez alatt olyan ráhatást kell érteni, amelynek következtében a kényszerített egyének életfeltételei, életkörülményei hátrányosan megváltoznak úgy, hogy azok az elemi szükségletek kielégítését sem biztosítják, és ezáltal a lakosság vagy annak egy része pusztulásának a veszélyét idézik elő. Rendszerint a lakosság egészére vagy egy részére, egyes tagjaira irányuló olyan fizikai erőszak révén valósulhat meg, amely a lakosság vagy egyes

törvény., valamint a Ruandai Törvényszék Statútumát kihirdető 1999. évi CI. törvény az emberiség elleni bűncselekmény terminológiát használta. A T/4490. számú törvényjavaslat az Egyesült Nemzetek Diplomáciai Konferenciája által, a Nemzetközi Büntetőbíróság Rómában, 1998. július 17-én elfogadott Statútumának kihirdetéséről ezzel szemben visszatért az emberiség elleni bűncselekmény elnevezéshez. Ld. Hoffmann 2017: 47. o.

⁵⁰ Papp 2019: 424. o.

⁵¹ Karsai Krisztina (szerk.): Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Wolters, Budapest, 2019, 307. o.

⁵² Uo.

⁵³ Molnár 2016: 27. o.

⁵⁴ Polt Péter: Az emberiség elleni bűncselekmények. In Blaskó Béla (szerk.): Büntetőjog Különös Rész I. Rejtjel, Budapest-Debrecen, 2018, 18. o.

⁵⁵ A Btk. 459. § 10. pontja szerint.

⁵⁶ A lakosság fogalmát ld. Molnár 2016: 27. o.

⁵⁷ Molnár 2016: 28. o.

⁵⁸ Molnár Gábor Miklós: Az emberiség elleni bűncselekmények. In Busch Béla (szerk.): Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: Büntetőjog II., Különös rész, Harmadik, hatályosított kiadás. HVG-ORAC, Budapest, 2014, 26. o.

⁵⁹ Polt: i. m. 18. o.

tagjai tényállásban megfogalmazott kipusztulásának (halálának) a rémét vetíti előre.⁶⁰

3) A harmadik elkövetési magatartás *a lakosság vagy egy részének a kitelepítése jogszerű tartózkodási helyéről*, mely a tartózkodási hely szabad megválasztásának jogát sérti. Alapvetően a lakosság áttelepítésével vagy erőszakos elhurcolása által valósulhat meg.⁶¹

4) A negyedik elkövetési magatartás *az emberkereskedelem és a kényszermunka* (192. §⁶²). A Római Statútum 7. cikk (1) bekezdés c) pontja értelmezésében rabszolgaságba taszítást jelent.⁶³

5) Az ötödik elkövetési magatartás *a mást személyi szabadságától megfosztása, vagy ennek jogellenes fenntartása*. Ez a Statútum alapján bebörtönzésnek, vagy a fizikai szabadság elvonása más súlyos formájának felel meg.⁶⁴

6) A hatodik elkövetési magatartás *a mást szexuális erőszakra* (197. §) *vagy annak eltűrésére, prostitúcióra, magzat kihordására vagy magzatelhajtásra* (163. §) *kényszerítése*.⁶⁵

7) A hetedik elkövetési magatartás a másnak súlyos testi vagy lelki sérelem okozása. *Súlyos testi* (164. § alapján nyolc napot meghaladó gyógytartamú) testi sértés vagy egészségsértés *vagy lelki sérelem* okozása bántalmazással vagy lelki gyötrellem okozásával valósulhat meg.⁶⁶ A súlyos testi sérelem az egészségre gyakorolt súlyos kárt, a külső vagy belső szervek eltorzítását vagy súlyos megkárosítását jelenti.⁶⁷ A lelki sérelemnek többnek kell lennie átmeneti károknál, akár megszügyenítésnél. Az okozott pszichés kárnak nem kell állandónak és helyrehozhatatlannak kell lennie, ugyanakkor súlyos hátrányt kell előidéznie az áldozat jövőbeli életvezetésére nézve.⁶⁸ Mindezekből kiindulva példák erre az elkövetési magatartásra: a kínzás, a súlyos testi sértés, az élet elleni fenyegetés, az ütlegetéssel járó vallatás, a nemi erőszak vagy a súlyos embertelen, megalázó bánásmód egyéb formái.⁶⁹ A súlyos fizikai vagy lelki sérelem okozására ki kell terjednie az elkövető egyenes szándékának.⁷⁰

8) Az utolsó elkövetési magatartás *a politikai, nemzeti, etnikai, kulturális, vallási, nemi vagy más ismérv alapján meghatározható csoport vagy annak tagjának alapvető jogaitól*

⁶⁰ Hornyák: i. m. 23-24. o.

⁶¹ Polt: i. m. 19. o.

⁶² A Btk. 143. § (1) bekezdés d) pontját módosította a 2020. évi V. törvény 13. § c) pontja.

⁶³ Polt: i. m. 19. o.;

Papp Petra (2020): A kényszermunka alapjai. In Prof. Dr. Miskolczi Bodnár Péter (szerk.): Jog és Állam 29. szám, XVI. Jogász Doktoranduszok Országos Találkozója. Patrocinium, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2020, 217-224. o.

⁶⁴ Polt: i. m. 19. o.

⁶⁵ Uo.; Hornyák: i. m. 24. o.

⁶⁶ Hornyák szerint a súlyos lelki sérelem okozása akkor állapítható meg, ha a sértettet olyan erős lelki, érzelmi megrázkódtatás éri, amely pszichikai egyensúlyának legalább időszakos felborulásával jár, későbbi életében rossz élményként jelentkezik, esetleg a későbbi életvitele a megrázkódtatás hatására negatív irányba változik. Ld. Hornyák: i. m. 24-25. o.; Polt: i. m. 20. o.

⁶⁷ Prosecutor v. Krstic, Judgment, August 2, 2001, Case No. IT-98-33-T., par.543. <https://www.icty.org/x/cases/krstic/tjug/en/krs-tj010802e.pdf> (2020. 10. 02.)

⁶⁸ IT-98-33-T. par.513.

ICTY, Prosecutor v. Blagojevic and Jokic, Judgment, 17 January 2005, Case No. IT-02-60-T., par.645. https://www.icty.org/en/case/blagojevic_jokic (2020. 10. 02.)

ICTY, Prosecutor v. Stakic et al., Judgment, 31 July 2003, Case No. IT-97-24-T., par.516. <https://www.icty.org/x/cases/stakic/tjug/en/stak-tj030731e.pdf> (2020. 10. 02.)

⁶⁹ ICTY, Prosecutor v. Popovic et al., Judgment, June 10, 2010, Case No. 1T-05-88-T., par.812. <https://www.icty.org/x/cases/popovic/tjug/en/100610judgement.pdf> (2020. 10. 02.)

ICTY, Prosecutor v. Brdanin, Judgment, September 1, 2004, Case No. IT-99-36-T., par.690. <https://www.icty.org/en/case/brdanin> (2020. 10. 02.)

⁷⁰ IT-02-60-T, par.645.; Molnár 2014: 25-28. o.; Kirs Eszter: Népiártás az ICTY nagyítója alatt. In Blutman László – Homoki-Nagy Mária (szerk.): Ünnepi kötet Dr. Bodnár László egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 2014, 306. o. http://acta.bibl.u-szeged.hu/34799/1/juridpol_077_303-311.pdf (2020. 10. 08.).

*megfosztása a csoporthoz tartozás miatt.*⁷¹

A cselekmény rendkívüli súlyosságára tekintettel a bűncselekmény *előkészülete* is büntetendő.

A *bűncselekmény alanya* tettesként bárki lehet, függetlenül az állampolgárságtól, valamint, hogy a tettes maga a támadó csoporthoz tartozik.

Az emberiesség elleni bűncselekmények *szándékos* büntett. Nem csupán egyenes (*dolus directus*), hanem eshetőlegesen (*dolus eventualis*) szándékkal is megvalósítható.

Az a körülmény, hogy az elkövető azonos alkalommal a tényállás egy vagy több fordulatát és egy vagy több személy sérelmére követi el, a rendbeliséget nem befolyásolja, halmazat megállapítását nem eredményezheti.

A tényállásban meghatározott arra a többletfeltételre tekintettel, hogy az abban részletezett elkövetési magatartások kifejtésére a lakosság elleni átfogó vagy módszeres részeként kerül sor, az emberiesség elleni bűncselekmény speciális minden, a Btk. más tényállásába ütköző bűncselekményhez képest, ezért alaki halmazatuk látszólagos és kizárólag a 143. § szerint minősül.⁷²

IV. Záró gondolatok

„A dolgok és nem az emberek viszonya idézi elő a háborút, s minthogy a háború nem személyes, [...] nem létezhet egyéni háború, vagyis ember ember elleni harca. [...] A háború [...] nem egyének, hanem államok közötti viszonyt jelent, ahol az egyének csak véletlenül ellenfelek, még pedig nem mint emberek, nem is mint polgárok, hanem mint katonák, nem mint a haza alkotó részei, hanem mint annak védelmezői. Röviden: az állam ellensége csak egy másik állam lehet, nem pedig az egyes ember [...]. A háború célja az ellenséges állam megsemmisítése, jogosan ölik meg azt, aki fegyverrel kezében védekezik, ám mihelyt leteszi a fegyvert és megadja magát, már nem ellenségünk, nem az ellenség eszköze, hanem pusztán csak ember, akinek élete fölött már nem rendelkezhetünk.”⁷³

Az emberiesség elleni bűncselekmény(ek) kategóriája a második világháború után jelent meg, és hamarosan a nemzetközi büntetőjog szerves részévé vált. Önálló nemzetközi szerződési kodifikációjára ugyan még nem került még sor, de a Nemzetközi Büntetőbíróság Római Statútuma átfogó szabályozását adja. Az emberiesség elleni bűncselekmények fogalmi elemeinek jelentős része a nemzetközi szokásjogban található, elsősorban a nemzetközi büntetőjogi fórumok esetjogában fellelhetően.

Jelen tanulmányban igyekeztem rámutatni arra, hogy ez az alapvető nemzetközi bűncselekmény-kategória viszonylag rövid ideje van jelen a belső jogban. Előzményeként elkönnyvelhető a második világháborút követő büntetőeljárások során megjelenő hasonló, jelentős részben a polgári lakosság ellen elkövetett bűncselekmények felelősségre vonására létrehozott új bűncselekmény-kategória, a népellenes büntettek. Ezzel azonban nem azonosítható az emberiesség elleni bűncselekmény kategóriája.

A 2012. évi C. törvény jelentős lépés a helyes irányba, azáltal, hogy *nagyrészt* megszüntette Magyarország nemzetközi jogi kötelezettségvállalásai és belső jogi

⁷¹ Hornyák: i. m. 25. o.; Polt: i. m. 20. o.

⁷² Molnár 2014: 28. o.; Karsai Krisztina (szerk.): Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz. Wolters, Budapest, 2019, 307-309. o.

⁷³ Rousseau, Jean-Jacques: Társadalmi szerződés, II. kiadás, ford. Radványi Zsigmond. Phönix-Oravetz, Budapest, 1947. 24-25. o.

szabályozása közötti koherenciazavart. Ám, ezzel még nem oldódott meg az az alapvető alkotmányossági aggály, hogy kihirdetett Római Statútum hiányában, miként is kell a Nemzetközi Büntetőbíróság komplementer joghatóságára alapítva az esetleges magyar ügyeket elbírálni/átadni/felfüggeszteni/újraindítani stb.⁷⁴ Az anyagi jog „harmonizált”, de eljárásjog területén nagy a jogbizonytalanság. Ha lenne emberiség elleni bűncselekmény ügyében egyszer magyar büntetőeljárás, a magyar bíró meg tudná állapítani a tényállást anyagi jogi szempontból, csak nem tudná, hogy mit kellene tennie eljárásjogi szempontból az ügygel.

⁷⁴ Lásd erről részletesen Kovács 2019: 76-90. o.